

ЛЮДЗІ ГАТОВЫ ПАЦЯРПЕЦЬ

ЁСЦЬ ТАКАЯ ПАРТЫЯ?

ІНТЭРВ'Ю СА СТАРШЫНЁЙ ПАРТЫІ НАРОДНАЙ ЗГОДЫ,
ДЭПУТАТАМ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ГЕНАДЗЕМ КАРПЕНКАМ

— Напярэдадні ўстаноўчага з'езда Партыі народнай згоды (ПНЗ) «Голас Радзімы» ў сваім каментарыі задаў некалькі пытанняў: ці будзе новая партыя пажаданай для нашага грамадства? Ці не памкніцца яе зацверці і спіхнуць з палітычнай сцэны старэйшыя і таму больш вопытныя партыі і рухі? І не паспела яшчэ партыя арганізавацца, як са старонак друку раздаўся разгневаны і з'эдлівы голас Зянона Пазыняка: месца ў цэнтры, на якое прэтэндуе ПНЗ, даўно занята БНФ, і новая партыя туды не ўціснуцца, ды наогул ёй няма чаго рабіць — усе палітычныя ячэйкі грамадства даўно падзелены і заняты.

Што б вы, Генадзь Дзмітрыевіч, маглі сёння адказаць на тэму колішняга пытання «Голасу Радзімы» і на заяву лідэра БНФ?

— Прынамсі, нас сустрэлі з цікаўнасцю, да Партыі народнай згоды прыглядаюцца. Думаю, што гэта датычыцца ўсіх партый і рухоў, якія сёння нараджаюцца ў Беларусі. А прычына тая, што ў праекце Канстытуцыі, у праекце новага Закона аб выбарах закладзены такі механізм: вылучэнне кандыдатаў у парламент павінна ісці толькі ад партый. Так што да нас прыглядаюцца як да будучых сапернікаў, канкурэнтаў. Гэта — па-першае. А па-другое, у нашай партыі ёсць дэпутаты Вярхоўнага Савета, даволі моцная група інтэлігенцыі, што дало зачэпку некаторым газетам заявіць: ці не стане ПНЗ партыяй элітарнага тыпу? Што датычыцца заявы Зяно-

на Пазыняка, то напэўна і сам ён разумее: знаходзіцца ўвесь час у цэнтры немагчыма. Прызнаючы за БНФ пальму — першыства, асабліва ў праблемах адраджэння, мы ўсё ж прытрымліваемся той ісціны, што ёсць сілы, якім наканавана зрабіць першы крок, але ж некаму трэба зрабіць і крок наступны. І наогул, каб быць у цэнтры, трэба мець даволі моцную інтэлектуальную каманду.

Цяпер галоўная задача — адкінуць партыйныя амбіцыі, стварыць блок дэмакратычных сіл.

Пакуль што я не стану дзяліць партыі на нашых саюзнікаў і праціўнікаў, хоць да адных мы ўжо адчуваем сімпатыі, а да іншых наўрад ці такое стаўленне будзе: уся справа ў іх праграмах. У нас цяпер перыяд палітычных кансультацый: сустракаемся з рознымі партыямі, растлумачваем адзін аднаму свае пазіцыі і фарміруем свае адносіны. Да прыкладу, такая сустрэча адбылася з Беларускай сялянскай партыяй, мы знайшлі агульнае разуменне тых падзей, што адбываюцца сёння ў Беларусі і свеце.

Акрамя палітычных кансультацый, мы фарміруем групы спецыялістаў, якія зоймуцца распрацоўкай асноўных законапраектаў. На восенскую сесію Вярхоўнага Савета рэспублікі мы рыхтуем прысці са сваімі праектамі дакументаў.

— Ваш сябар па партыі і дэпутатам корпусу Васіль Даўгалёў сказаў: «Мы павінны сіласці той блок, які мог бы ўзяць на сябе ўсю адказнасць

за выхад з крызісу шляхам рэформ, на аснове згоды і кансалідацыі палітычных сіл і партый і даверу народа». Ці адчуваеце вы цяжар адказнасці, які кладзецца на вашы плечы? Ці можаце вы смела і адкрыта сказаць народу, што бачыце выйсце з крызісу?

— Людзі, якія ставяць перад сабой такую задачу, дакладна ўсведамляюць адказнасць, якую прымаюць на сябе. Сёння ні адна грамадская структура, ні адна партыя не можа сказаць: «Мы гэта зробім — выведзем краіну з тупіка!» Сказаць можна, але людзі не дадуць веры. Таму мы і імкнёмся зараз з розных партый сфарміраваць такі блок, які гатоў ускласці на сябе складаную задачу: знайсці выйсце з крызісу. І хай бы хто ні сцвярджаў, што толькі яго партыя мае самую эфектыўную праграму, усё гэта не адпавядае рэчаіснасці. Адным партыям ужо ніхто не верыць, іншым яшчэ не вераць, таму што яны не ўяўляюць сабой той грамадскай і палітычнай сілы, якая здолела б павярнуць нашу жыццё. Таму кваліфіцыя — вось тое, што ў даных умовах патрэбна нашай рэспубліцы.

А людзі нашы цярплівыя. І яны гатовы яшчэ тужэй зацягнуць папружку, яшчэ пацярпець, калі ўбачаць, што тэя палітыкі, якія заклікаюць да гэтага, робяць тое самае. Церпяць разам з народамі, а не расцягваюць адзін перад другім на выперадкі народнае дабро. Давайце не будзем крываць душой: мы ж бачым, як сёння

[Заканчэнне на 3-й стар.]

МІНСКУ — 925 ГАДОЎ



Свята горада Мінска стала ў апошнія часы набываць рысы пэўнай традыцыі. Але калі ў мінулыя гады мінчане адзначалі Дзень сталіцы бліжэй да 3 ліпеня, прымяркоўваючы падзею да вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, то на гэты раз святкаваць было вырашана ў канцы мая. І прычына тут адна: Мінску спаўрашана ў канцы мая. І прычына тут адна: Мінску спаўрашана ў канцы мая. І прычына тут адна: Мінску спаўрашана ў канцы мая.

Прычым, лёс яму выпаў зусім незайздросны. Як расказваюць гістарычныя крыніцы, жыхары Мінска павінны былі разам з кельмай трымаць у сваіх руках і меч. Меч не для нападу, а для абароны. Горад не раз быў спалены і спустошаны. Асабліва пацярпеў ён у гады Вялікай Айчыннай вайны. Але кожны раз адраджаўся нанова, становіўся больш прыгожым.

Ён стаіць на скрыжаванні шляхоў з Еўропы ў Азію, з захаду на ўсход, з'яўляецца галоўным горадам суверэнай дзяржавы — Рэспублікі Беларусь. Як буйны палітычны і эканамічны цэнтр, ён вядомы цяпер дыпламатам і дзяржаўным дзеячам, прадстаўнікам розных міжнародных арганізацый і фінансістам.

НА ЗДЫМКУ: ля святчнай афішы.

[Працяг фотарэпартажу змешчаны на 3-й стар.]



Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Станіслаў ШУШКЕВІЧ уручыў вялікай групе прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі ўзнагароды рэспублікі — пасведчанні і нагрудныя знакі аб прысваенні ганаровых званняў і ганаровыя граматы Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь за вялікі ўклад у развіццё галін народнай гаспадаркі і дасягнутыя поспехі ў навуцы, культуры і мастацтве. Менавіта неабходнасць уносіць свой пасільны ўклад у фундамент будаўніцтва новай дзяржавы — новай Беларусі адзначыў у сваёй прывітанальнай прамове Станіслаў Шушкевіч.

НА ЗДЫМКУ: у час уручэння ўзнагарод.

ПАД АХОВАЙ РЭСПУБЛІНІ

ЗАСТАЮЦА БЕЛАРУСАМІ

Беларускае грамадзянства афіцыйна атрымаў 51 жыхар літоўскага горада Друскінінкай — супрацоўнікі санаторыя «Беларусь». Урадзэнцы Беларусі пасля выхаду Літвы з былога СССР апынуліся ў становішчы асоб без грамадзянства. Ад літоўскага адмовіліся, а для беларускага згодна з Законам аб грамадзянстве ў Рэспубліцы Беларусь, які ўступіў у дзеянне з 18 кастрычніка 1991 года, трэба пастаянна пражываць на яе тэрыторыі.

Жыццёвы вакуум, што ўтварыўся, прымусіў іх звярнуцца ў Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларусі з просьбай адказаць, хто ж яны цяпер. Адказ быў адназначны: вы — беларусы, што пацвярджаецца Указам, прынятым беларускім парламентам, і спецыяльнымі ўкладышамі ў пашпарты былога СССР, якія яшчэ дзейнічаюць. Пагадненне аб гэтым заключана з літоўскім бокам.

Ва ўкладышах на беларускай мове сведчыцца, што іх уладальнік з'яўляецца грамадзянінам Рэспублікі Беларусь і знаходзіцца пад яе аховай. У гэтым таксама ўтрымліваецца просьба да ўлад Літвы з навагай ставіцца да правоў і асобы прад'юніка. Новыя дакументы ўручыў 28 мая ў Друскінінцы намеснік міністра замежных спраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Астапенка. У далейшым, калі ў Беларусі будуць уведзены нацыянальныя пашпарты, іх атрымаюць і замежныя беларусы.

САЦЫЯЛАГІЧНАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ

ПЕРАБУДОВА — ГЭТА ПАМЫЛКА

Адзёнаваючы развіццё краіны ў паслякастрычніцкі перыяд, большасць рэспандэнтаў абмеркавалі як самую Кастрычніцкую рэвалюцыю, так і факты сталінскіх рэпрэсій, пралікі ў нацыянальнай палітыцы і, вядома, умовы, у якіх стала магчымай чарнобыльская катастрофа. Разам з тым вялікая колькасць апытаных прызналі дасягненнем КПСС (і ўсяго савецкага народа) НЭП, эканамічнае развіццё краіны да 1985 года і стварэнне ваенна-прамысловага комплексу. Перабудова многімі названа памылкай. У цэлым жа большасць рэспандэнтаў лічаць злучэннем існаваўшы ў краіне камуністычны рэжым. Таму зразумела, што «вобраз ворага» больш за ўсё факсіруецца на былым партыйна-дзяржаўным апарате (49,7 працэнта) і толькі пасля яго ідзе арганізаваная злучынасць (27,5 працэнта). І ўсё гэта — на змацьянальным фоне незадаволенасці, расчаравання і прыгнечанасці. Больш таго — каля 75 працэнтаў апытаных гатовы ўдзельнічаць у розных формах пратэсту супраць неразумнай палітыкі цяперашняга кіраўніцтва рэспублікі.

Гэтыя даныя атрыманы Сацыялагічным цэнтрам БДУ, які праводзіў даследаванне ў красавіку 1992 года.

ВЕЧНАЯ СПРЭЧКА

УКРАІНА МАЕ ІНТАРЭС

Сёлета ў пяці школах Кобрына заканчваюцца заняткі ў групах, якія вывучаюць украінскую мову.

Арганізаваны яны «Товариством української мови імя Т. Г. Шевченка «Просвіта» з дапамогай гарана, у будучыні плануецца стварыць замест груп цэлыя класы.

А яшчэ, як стала вядома БелаПАН, Міністэрства адукацыі Украіны пакідае за абітуріянтамі Берасцейшчыны, хто б яны ні былі, у ВНУ Украіны 30 ільготных месцаў на ўсе факультэты пры адной умове — неабходна валодаць мясцовай раз-

ГУМАНІТАРНАЯ ДАПАМОГА

Бытавую тэхніку, прадукты, адзенне, а таксама шматлікія малюнкі сваё аднагодкаў з Германіі атрымалі ў падарунак дзеці сямейнага лагера дома Кутузавых з Гродна. Груз дапамогі даставілі ім прадстаўнікі таварыства нямецкіх Усходне-Еўрапейскіх сувязей з горада Міндэна.

Гэта ўжо не першы аўтакараван з гуманітарнай дапамогай, які прыбыў з гэтага горада. Паміж Гроднам і Міндэнам наладзіліся сяброўскія адносіны. Калі ў Міндэне даведліся пра дзіцячы дом сямейнага тыпу Кутузавых, дык вырашылі арганізаваць яшчэ адну дэбрачынную акцыю. Нямецкія сябры маюць намер і надалей аказ-



ваць дапамогу гэтаму дзіцячаму дому.
НА ЗДЫМКУ: Галіна і

моўнай гаворкай. Такім чынам, Украіна робіць свой акцэнт у шматгадовай спрэчцы, да якой жамовы аднесці палескія дыялекты... Тыя, хто атрымае адукацыю, будуць накіроўвацца ў раёны, адкуль прыбылі на вучобу.

КАНФЕРЭНЦЫЯ ГІСТОРЫКАУ

«РЫМ ТРЭЦІ»

З канферэнцыі пад умоўнай назвай «Рым трэці», што адбылася ў Камянец-Падольску, вярнулася беларуская дэлегацыя. У старажытным украінскім месцы навукоўцы з Германіі, ЗША, Румыніі, Літвы і Украіны абмеркавалі праблемы існавання чалавека, грамадзянскай супольнасці і дзяржаў у Цэнтральнай і Усходняй Еўропе. Беларускаю дэлегацыю, у якой было сем вядомых навукоўцаў рэспублікі, узначальвалі дырэктар Скарынаўскага цэнтра Адам Мальдзіс і намеснік старшыні Камісіі ВС рэспублікі па адукацыі, культуры і захаванню гістарычнай спадчыны Беларусі Алег Трусаў. Доклады нашых навукоўцаў выклікалі вялікую цікавасць, у тым ліку і сярод зарубежных спонсараў. Беларусам, у прыватнасці, адразу былі прапанаваны сродкі для напісання альтэрнатыўнага падручніка па гісторыі сваёй краіны. Цікава, што сярод прысутных прадстаўнікоў Расіі не было. Чарговую канферэнцыю — «Рым чацвёрты» — вырашана правесці ў Мінску ў чэрвені 1993 года.

«Нядаўна ў інтэрв'ю Эй-бі-сі Дж. Бейкер прызнаў: «За некалькі дзесяцігоддзяў мы (ЗША) затрацілі трыльёны долараў, каб перамагчы ў «халоднай вайне». Дырэктар ЦРУ Р. Гейтс адкрыта заявіў: мы сканцэнтруем такія сілы і павядзём такую агентурную работу ў былым Саюзе, як ніколі раней. І заклікаў членаў кангрэса не спяшацца з абмежаваннем бюджэту разведвальных ведамстваў, які, па ацэнках амерыканскага друку, складае амаль 30 мільярдаў долараў у год.

Пра аналагічныя намеры актывізацыі разведвальнай дзейнасці супраць краін СНД гаварыў і кіраўнік знешняй разведкі Германіі К. Порцнер, іншыя прадстаўнікі спецслужбаў. Паверце, гэта я не для апраўдання свайго існавання, у чым нас часта спрабуюць напрануць. Узмацненне разведвальнага націску мы штодзённа адчуваем у патоку аператыўнай інфармацыі. У сувязі з выхадом Беларусі на міжнародную арэну ў нас з'яўляюцца пасольствы, іншыя ўсемагчымыя замежныя прадстаўніцтвы, узмацняецца навукова-тэхнічны, культурны, турыстыкі абмен, што, натуральна, шматразова расшырае разведвальныя магчымасці замежных дзяржаў. І, не нагнаючы шпіёнаманіі, трэба сказаць, што ў кожнай суверэннай дзяржавы ёсць свой рэжым дзяржаўнай сакрэтнасці, які неабходна захоўваць.

Намі выяўляліся спробы вярбовак беларускіх дыпламатаў у час іх знаходжання за рубяжом. Мэта апрацоўкі — прыцягненне да «супрацоўніцтва». Своечасова прынятыя аператыўныя меры ў шэрагу выпадкаў дапамаглі сарваць гэтыя акцыі.

Яшчэ толькі адзін факт. У Маскве чэкісты Беларусі дапамаглі заханіць з доказами злучынасця аташэ пасольства ЗША Луіса Томаса пры перадачы ім раней завербаванаму жыхару Гомельскай вобласці інструкцыі па тайніку. Пры наступным расследаванні былі атрыманы матэрыялы, якія выкрывалі разведвальную дзейнасць амерыканскага дыпламата».

(З інтэрв'ю Генадзя ЛАВІЦКАГА, намесніка старшыні КДБ Рэспублікі Беларусь газеце «Звязда»).

ДЗЯРЖАВА І РЭЛІГІЯ

Адноўлены пасля доўгага перапынку Свята-Нікольскі жаночы манастыр у Магілёве. Манаскі зарок прынялі пакуль сем сясцёр. Але ўжо паступіла некалькі дзесяткаў прашніняў ад дзяўчат і жанчын, якія не змаглі знайсці сабе ў нашым мітуслівым свеце і шукаюць выратавання ў келлях.

Магілёўскі манастыр быў заснаваны ў першай палове XVII стагоддзя пры царкве святога Мікалая. Спачатку быў мужчынскім, а з сярэдзіны XVII стагоддзя — жаночым. Пасля 1917 года манастыр закрылі, а будынак прыстасавалі пад складскае памяшканне.

Цяпер, калі будынак вернуты царкве, тут пакрыху пачынае аднаўляцца былое жыццё: рэстаўрыруецца царква, манаскія келлі, даводзіцца да ладу прысудзібная гаспадарка.

НА ЗДЫМКУ: манашка Агнія з паслушніцай Аляўцінай.



СУАЙЧЫННІК З МІЛЬЁНАМІ

ПЛАН ДЖОНА ВІШНЕЎСКАГА

Мінск наведаў кіраўнік буйной амерыканскай фірмы «NDP» па інвестыцыях і продажы нерухомасці Джон Вішнеўскі. Яго мэта — укласці амерыканскі капітал у нашу эканоміку, паспрыяць эканамічнаму і сацыяльнаму развіццю сваёй Бацькаўшчыны.

Іван, ён жа Джон Вішнеўскі, родам з вёскі Нівы, што была пад Слонімам. Даўно сям'я нашага суайчынніка выехала ў Амерыку. Там Іван стаў Джонам, сваёй кемлівасцю і працай выбіўся ў мільянеры, стаў пісьменнікам. Адна з шасці яго кніг выдана ў Маскве. Ганарар за яе Дж. Вішнеўскі ахвяруе Беларусі.

А яшчэ ён хацеў бы пабудаваць у Мінску некалькі гасцініц. Як сказаў Дж. Вішнеўскі карэспандэнту газеты «Звязда», яму не надта падабаецца забудова беларускай сталіцы. Ён мяркуе распрацаваць і прапанаваць свой план узвядзення гасцініцы, офісаў, катэджаў.

— Гэта будзе прыгожа, — гарантуе наш суайчыннік з Амерыкі.

ГАРАЦЬ ДАЧЫ

ПОМСТА ДЗЕМЯНЦЕЮ

Месяц назад згарэла дача былога Старшыні Вярхоўнага Савета Беларусі Мікалая Дземянця. Следчыя і эксперты пажарнай аховы ўстанавілі, што яна была падпалена зламчыкамі. Следства выявіла мяркуемага падпальшчыка, які некалі працаваў разам з Мікалаем Дземянцем і спрачаўся з ім па дзелавых пытаннях. Але падазроны не арыштаваны, таму што міліцыя і КДБ пакуль не маюць неабвержных доказаў яго віны.

У канцы мая такай ж доля напаткала і дачу намесніка старшыні Дзяржаўнага камітэта па працы і сацыяльнай абароне Аляксандра Козела. Падапал нібыта ўчынілі падлеткі, якія займаюцца крадзяжамі.

МІЛАСЭРНАСЦЬ

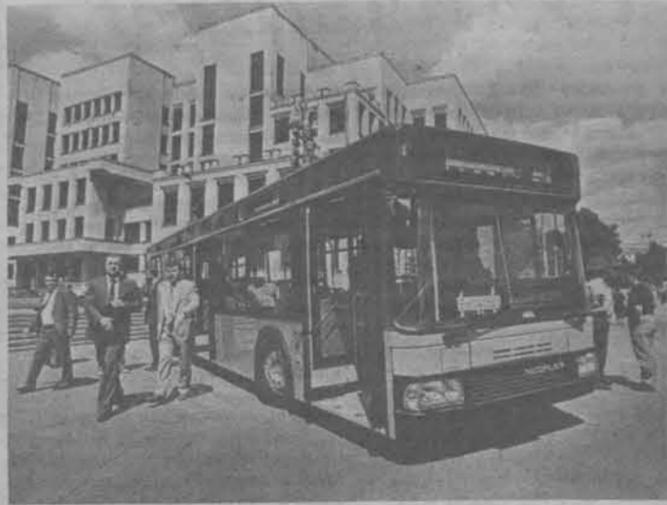
СЯВАР ДЗЯЦЕЙ

Адным з трох цяперашніх лаўрэатаў прэміі рэспубліканскага Дзіцячага фонду стаў жыхар вёскі Задворцы Брэсцкага раёна Юген Дудчык. Яму ўручана ганаровая ўзнагарода фонду — медаль «Сябар дзяцей».

Юген Мікалаевіч працуе вадзіцелем прыватнага таксі і на працягу пяці апошніх гадоў штомесячна пералічвае на рахунак Дзіцячага фонду па 100 рублёў. Сваю прэмію дзесяць тысяч рублёў Юген поўнасцю аддаў на патрэбы хлопчыкаў і дзяўчынак.

Аляксей КУТУЗАВЫ (у мецкіх Усходне-Еўрапейскіх сувязей з Міндэна і іх дзеці з прадстаўнікамі таварыства ня-

СЯДЗЕМ У СВОЙ АЎТОБУС



У Мінску на плошчы Незалежнасці прадстаўнікі Беларускага ўрада, прамысловых прадпрыемстваў, жыхары горада мелі магчымасць пазнаёміцца з аўтобусамі нямецкай фірмы «Неаплан», якія ў недалёкай будучыні пачне выпускаць Мінскі аўтамабільны завод.

Адбылася гэта падзея 3 чэрвеня. Каб не купляць ката ў мяшку, члены Беларускага ўрада на чале з прэм'ер-міністрам Вячаславам Кебічам вырашылі праехаць у якасці пасажыраў на аўтобусе вядомай нямецкай фірмы «Неаплан» з Штутгарта. Менавіта гэта машына будзе прататыпам першых беларускіх аўтобусаў. Да іх вытворчасці рэспубліка прыступіць адразу пасля падпісання ўсіх дакументаў з нямецкім Боксам. А пакуль да выпуску камфартабельных машын рыхтуюцца многія прадпрыемствы Беларусі. Над чатырма відамі экалагічна чыстых рухавікоў працуе Мінскі матарны завод. За электроннае начынне салона «Неаплана» ўзяўся «Інтэграл». Шкло, аб'ёму для крэслаў, пластыкавыя дэталі, шыны паставяць іншыя прадпрыемствы-сумежнікі.

— Некалькі дзесяткаў заводаў, у тым ліку і ваенных, будуць працаваць на гэты аўтобус, — сказаў карэспандэнтам БЕЛТА кіраўнік урада Вячаслаў Кебіч. — Але асноўным партнёрам «Неаплана» стане вядомы беларускі МАЗ. З яго канвеера ўжо ў гэтым годзе сыхдзе першая партыя лёгкіх, умяшчальных і прыгожых машын. У іх зручнасці я толькі што пераканаўся. Там ёсць усе атрыбуты камфорту: кандыцыянеры, кухня, тэлевізар... А да масавай іх вытворчасці мы прыступім у наступным, 1993 годзе. І на працягу бліжэйшых пяці гадоў наша рэспубліка будзе адзіным вытворцам гэтай беларуска-нямецкай мадэлі. Урад гарантуе поўную падтрымку сумеснаму праекту.

На думку саўладальніка фірмы Конрада Аўвертэра, аўтобусы будуць канкурэнтаздольнымі на еўрапейскім рынку, і Беларусь зможа гандляваць імі.

— Сваю выгаду мы бачым у тым, што наша марка стане вядомай і ў краінах СНД, — гаворыць госць. — А гэта азначае завабывае новага рынку. Але галоўная мэта нашай сямейнай фірмы — дапамагчы наблізіцца Беларусі, такой багатай інтэлектуальна, да стандартаў еўрапейскага жыцця.

трэба людзей увадзіць у зман дарэмнымі ілюзіямі.

— Генадзь Дзмітрыевіч, як вы ставіцеся да ідэі рэферэндуму, якога настойліва дамагаецца апазіцыя? А значыць і якой вы думкі пра Вярхоўны Савет, дзе засядаеце разам са сваімі калегамі-дэпутатамі, пра структуру вышэйшай улады рэспублікі?

— Сённяшні Вярхоўны Савет непрацаздольны. І гэта адразу кідаецца ў вочы. Тут многа прычын, а найпершая — як ён выбраны, як сфарміраваны. Наш Вярхоўны Савет дрэнна працуе, таму што ён прафесій-

тысты: каб адзін быў у цэйтнотце, а другі яшчэ нейкі час мог пасядзець. Не падумаць, а проста пасядзець.

Таму мае стаўленне да рэферэндуму адназначнае. Толькі я крыху іншы шлях яго рэалізацыі выбраў бы. У першую чаргу абавязкова прымуціць (іншага слова не падбяру — прымуціць) цяперашні Вярхоўны Савет прыняць Канстытуцыю і новы Закон аб выбарах. Ды паспрабуе прымуціць! А заклікаць да высокай грамадзянскай свядомасці...

— У вашай праграме, Генадзь Дзмітрыевіч, ёсць адно хісткае

[Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.]

фактычна ўсе кіраўнікі на месцах заняліся ў першую чаргу тым, што ўладкоўваюць уласныя праблемы, а не праблемы грамадства. Дык хто ж і дзеля чаго тады стане тужэй зацягваць папружку?

Найгалоўнейшае сёння — вярнуць людзям веру, што ёсць выхад з той сітуацыі, у якой мы ўсе апынуліся.

— Што для гэтага трэба? — Якое б ні было грамадства, а дыктатура ўлады патрэбна ў любой дзяржаве. Гэта ас-

ЁСЦЬ ТАКАЯ ПАРТЫЯ?

нова, без якой любяць заклікі — пусты гук. Таму, на мой погляд, адзін з першых крокаў на шляху да выхаду з крызісу, хоць гэта і непапулярна цяпер, — дыктатура закона. Толькі яна павінна стабілізаваць грамадства і прывесці яго ад стану хаосу да стабільнасці. Гэта выхадны пункт, ад якога можна рушыць далей разам, а не раз'ягацца паасобку. Армія распрацоўвае выхад з поля бітвы нават пасля свайго паражэння. І нам сёння трэба думаць пра рэгулюемы выхад з хаосу.

— Народ цяпер мала цікавіцца партыямі і іх праграмамі — людзі зняверыліся. І ўсё ж амаль што кожная з іх стараецца звабіць масы нечым спалучным, не скупіцца на абяцанні. Вы ж, наадварот, нічога, акрамя цвёрдай дысцыпліны і паса, зацягнутага на апошнюю дзірку, не абяцаеце. На што вы разлічваеце?

— На цяжарны падыход. Той, хто абяцае сёння адно толькі павышэнне зарплат, — раіць выбраць пагібелны шлях. Як можна абяцаць людзям, што цэны не будуць павышацца, калі статыстыка за I квартал паказвае: па ўсіх напрамках народнай гаспадаркі ідзе рэзкае зніжэнне аб'ёмаў вытворчасці. Пакуль не запрацуе эканоміка, цэны будуць паўці ўверх. І не

на непрыдатны. І гэты вузел трэба рассякаць хутчэй.

Задумайцеся над такой карцінай: большасць дэпутатаў — старшыні Саветаў розных уагварыяў, абласных, гарадскіх, раённых і іх намеснікі. Усе яны сядзяць месяцамі ў парламенце. Але хто за іх працуе на месцах? Кажуць, што рэферэндум, рэарганізацыя прывядуць ледзь ці не да хаосу. Ды большага хаосу, чым сёння, не будзе. Не трэба баяцца, што на змену аднаму лідэру прыйдзе другі, а затым трэці. Будзем адбіраць метадам спробаў і памылак. Галоўнае, каб была ахвота працаваць, а ў парламенце ёсць маладыя хлопцы, чалавек дваццаць, здольныя працаваць.

Сёння чуеш разважання: рэспубліцы ці рэарганізаваць Вярхоўны Савет? Што ні рабі, а яго нельга рэарганізаваць. Гэта ўсё хітрыкі — пад выглядам рэарганізацыі пазбавіцца ад дэпутатаў, якія не даюць спакойна жыць, і стварыць для сябе ціхае балотца, каб ніхто не турбаваў. Ну і яшчэ адна прычына: калі няма ніякіх вынікаў, пачынаюць праводзіць рэарганізацыю, каб уключыць новы пункт адліку. У нашым Вярхоўным Саветае такая ж сітуацыя. Яго лідэры намагаюцца правесці рэарганізацыю, каб уключыць яшчэ раз гадзіннік, як шахма-

мэца — беларуская мова ў нашым жыцці. Калі не памыляюся, Партыю народнай згоды ўжо дакаралі за тое, што яна не аддае прыярытэту беларускай мове, а выступае за шырокае карыстанне рускай. Ці не змяніліся вашы пазіцыі!

— Не магу пагадзіцца з такім сцвярдзеннем, хаця падстава для гэтага ёсць: на ўстаноўчым з'ездзе некаторыя дэлегаты выступалі менавіта з такіх пазіцый — каб асноўнай мовай у Беларусі была руская. Гэта і дало падставу «Народнай газеце» адпаведным чынам падрадагаваць і прыпісаць ПНЗ ледзь ці не русіфікатарскія намеры. Хачу запэўніць, што гэта не так — наша партыя ставіла і будзе ставіць пытанне аб беларускай мове як аб дзяржаўнай. Дзіўна і недарэчна было б з нашага боку заяўляць, што мы дамагаемся поўнага суверэнітэту свайго дзяржавы і не хочам свайго мовы.

У статуце ПНЗ запісана, што мы падтрымліваем усе законы, якія дзейнічаюць на тэрыторыі Беларускай Рэспублікі, а гэта значыць — і Закон аб мовах таксама.

Інтэрв'ю ўвёў Вацлаў МАЦКЕВІЧ.



МІНСКУ—925 ГАДОЎ

[Працяг. Пачатак на 1-й стар.]
Нібы сама прырода паспрыяла правядзенню юбілейнага свята: даволі халодныя дні змяніліся сонечнымі, цёплымі, вуліцы запоўнілі водар квітнеючых садоў, дакаратыўных дрэў; плошчы і скверы расцвілі дыванамі цюльпанаў, нарцысаў... Галоўная ідэя аб'яднання мінулага і сучаснага і стала асновай для аргани-

затараў урачыстасцяў, што праходзілі на плошчы Свабоды і на праспекце Машэрава.
Адкрыў свята мэр Мінска А. Герасіменка. Зяўраючыся да землякоў, ён нагадаў, што горад наш старэйшы за Маскву, Санкт-Пецярбург і Варшаву, што сёння і мільён 600 тысяч гараджан сумесна з усім насельніцтвам Беларусі перажываюць нялёгкае час. І, нягледзячы на ўсе цяжкасці,

неабходнасць у свяце жыць у народзе.
Пачалося тэатралізаванае прадстаўленне, якое перанесла ўсіх, хто сабраўся, у тыя далёкія часы, калі толькі нараджаўся горад. А на яго варце стаяла смелая дружина: конныя і пешыя воіны ў кальчугах і шлемах. На гледзі Свайслачы—лодка, у ёй князь і княгіня прыбылі на свята... Верагоднасць гістарычнай сцэны надалі не толькі касцюмы, але і лобнае месца, пах свежай, толькі што прымятай травы, ржанне коней. А затым тут жа адбыўся малебен аб усіх папярэдніх

пакаленнях. Іх подзвігамі і працай навалася слава Мінска.
Не злічыць калектываў прафесійных і самадзейных артыстаў, што выступілі на свяце: ансамбль «Крыжачок», група «Верасы», тэатр «Хрыстафор»... Але, бадай, свайго роду аздабленнем свята стаў канцэрт Дзяржаўнага акадэмічнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. Цітовіча. Цудоўны падарунак падрыхтаваў ён роднаму гораду ў дзень нараджэння — народныя песні і танцы. І столькі ў іх было прыгажосці, столькі шчырасці.
[Заканчэнне на 8-й стар.]



НЕКАЛЬКІ СЛОЎ АД ПЕРАКЛАДЧЫКА

СУАЙЧЫННІК

У №№ 20—23 газеты «Голас Радзімы» мы друкавалі нататкі Юрыя Крэйца «У Полацкай настаўніцкай семінарыі» ў перакладзе на беларускую мову Пятра Масальскага з Наддзвіння. Сёння дэ-ём некалькі штрыхоў з жыцця Юрыя Крэйца на ўспамінах перакладчыка.

...З Настассяй Георгіеўнай Крэйц мы не бачыліся якіх пяцьдзесят гадоў. А было калісьці, што сустракаліся тут, у Рызе, амаль штодня на працягу некалькіх гадоў — на Беларускай настаўніцкіх курсах, на рэпетыцыях і пастаноўках спектакляў, на сумеснай рабоце ў рэдакцыі газеты «Голас беларуса», у беларускіх культурна-асветных таварыствах. Былі мы тады маладыя, поўныя няўпіннай энергіі, хоць нам часта даводзілася і галадзец. І чым бы ні займалася наша беларуская «калонія», гарачы ўдзел ва ўсім прымалі сёстры Крэйц — Настасся і Варвара, а тады для нас проста Тася і Вара.

На сустрэчу з Настассяй Георгіеўнай скіраваліся мы ўдвух з рыжкімі, беларускім мастаком Вячкам Целешам, які ведаў яе цяперашні адрас. Адбылася сустрэча стрыманая, але сардэчная. Пачаліся ўспаміны. Абое мы нібыта зноў вярнуліся ў сваю маладосць, і нашы ўспаміны былі б светлымі, калі б амаль за кожным названым імем ці прозвішчам не ўсплывала бязлітаснае: памёр, памерла, загінуў на вайне... Няма ўжо і Варвары Георгіеўнай — добрай, сардэчнай, вясёлай Вары... Памёр і бацька... Настасся Георгіеўна прынесла з другога пакоя і паклала перада мною сінюю папку.

— Праца майго таты. Вазьмі, прачытай. А пасля скажаш, што з ёю рабіць.

Так трапіла да мяне сіняя, ужо выцвілая папка з пажоўклым ад часу лісткамі, напісанымі на латышскай мове ёмістым канцэлярскім почыркам. На папцы — надпіс, таксама па-латышску: «Успаміны аб Полацкай настаўніцкай семінарыі».

Пасля гэтай сустрэчы я не раз бываў у Настассяй Георгіеўнай, пазнаёміўся яшчэ з адной яе сястрой, Аленай Георгіеўнай. Яны далі мне звесткі пра свайго бацьку.

Юрыс (Георг) Пятровіч Крэйц нарадзіўся 16 верасня 1870 года (ст.ст.) у Латвіі ў Цэсіскім павеце ў сям'і дробнага арандатара. Калі Юрыс скончыў царкоўна-прыходскую школу, бацька хацеў аддаць яго ў Рыжскую духоўную семінарыю, ды спазніўся. У Рызе была і настаўніцкая семінарыя, але якраз тады яе перавялі ў другі канец Латвіі — у Кулдугу, куды трэба было ехаць добры кавалак чыгункай і яшчэ якіх васьмідзесят вёрст на конях. Вось і наважыліся два хлопцы — Юрыс са сваім школьным таварышам — скіравацца ў зусім супрацьлеглы бок — у Полацк, куды хадзілі цяжкімі. Так латышскі хлопец, якому тады не было яшчэ і шаснаццаці гадоў, трапіў у Беларусь — у край, які стаў яму назаўсёды бліжэй, народ і песні якога ён палюбіў. Тут ён пражыў лепшую частку свайго жыцця — амаль дваццаць пяць гадоў.

У Полацкай настаўніцкай семінарыі Ю. Крэйц вучыўся з 1886 па 1890 год і скончыў яе на «выдатна». Пасля гэтага быў прызначаны нас-

таўнікам у Батукалаўскую школу Веліжскага павета. Вырваўшыся на волю пасля чатырох гадоў, праведзеных у сценах семінарыі, малады настаўнік з запалам узяўся за справу. У якой бы школе Крэйц ні працаваў, ён усюды пакідаў нешта сваё: ствараў для вучняў інтэрнаты, ладзіў канцэрты народных спеваў, садзіў ля школ дрэвы. Даводзілася і змагацца з валаснымі ўладамі. Вышэйшае школьнае начальства адпаведна «ацаніла» энергію маладога настаўніка, і Крэйца пачынаюць пераводзіць з адной школы ў другую, з аднаго павета ў другі, трэці, чацвёрты: Веліжскі, Гарадоцкі, Рэжыцкі (Рэзекненскі), Лепельскі — аж у жніўні 1899 года ён быў вымушаны назаўсёды развітацца з настаўніцтвам. Яшчэ на Лепельшчыне адбылася змена ў сямейным жыцці Ю. Крэйца — ён ажаніўся з беларускай Аленай Фролаўнай Вашкевіч.

У 1899 годзе Крэйц пераязджае ў Віцебск, працуе там спачатку канторскім работнікам на чыгунцы, пазней — чыноўнікам губернскага праўлення; адначасова выконвае абавязкі памочніка рэдактара газеты «Віцебские губернские ведомости». Ад пачатку 1911 года працуе сакратаром павятовага з'езда ў Себежы, пасля — зноў чыноўнікам у Віцебску, а ў 1914 годзе пераязджае ў Волагду, дзе з 1917 года працуе памочнікам кіраўніка канцэлярна-губернскага камісара, пазней — на розных адміністрацыйных пасадах у губернскім аддзеле народнай асветы.

Працуючы настаўнікам і чыноўнікам, Ю. Крэйц заўсёды знаходзіў час для самаадукацыі, вывучэння моў, музыкі, спеваў. Апрача роднай латышскай мовы Ю. Крэйц ведаў рускую, беларускую польскую, нямецкую і лацінскую. Складзеная прафесарам Я. Карскім «Праграма для збору асабліва сцей беларускіх гаворак» заахвоціла яго ў час настаўніцкай працы да запісання твораў беларускага фальклору і збірання вырабаў народных умельцаў. Дапамагала яму ў гэтым жонка. Сабраныя матэрыялы ён перадаў этнографу і фалькларысту М. Нікіфароўскаму і ў Віленскі беларускі музей Іаана Луцкевіча.

У 1920 годзе Ю. Крэйц вярнуўся ў Латвію, дзе працаваў канцэлярным — спачатку ў Тукумсе, пазней у Рызе. Выйшаўшы на пенсію, заняўся навуковай працай: даследаваў тэматыку латышскіх народных песень, супрацоўнічаў з этнографам і збіральнікам беларускай народнай творчасці ў Латгаліі С. Сахаравым. Яго артыкулы друкаваліся ў мясячніку Міністэрства асветы, выданых Філалагічнага таварыства, штодзённай прэсе. У публікацыях ён не раз спасылся на працы беларускіх вучоных.

Чатыры гады, праведзеныя ў сценах Полацкай настаўніцкай семінарыі, засталіся ў памяці Ю. Крэйца на ўсё жыццё. Успаміны ўсплывалі. Ён іх спакваля запісваў. І праз шэсцьдзесят гадоў пасля сканчэння семінарыі сабраў свае запісы, упарадкаваў і склаў у сінюю папку з надпісам «Успаміны аб Полацкай настаўніцкай семінарыі».

Памёр Ю. Крэйц на 92-м годзе жыцця, 18 студзеня 1962 года, у Рызе.

Пятро МАСАЛЬСКІ.

ВЫДАННІ «ГР»

Іван САВЕРЧАНКА

Астафей ВАЛОВІЧ



На працягу апошніх некалькіх год чытачы «Голасу Радзімы» мелі магчымасць пазнаёміцца з навуковымі працамі маладога беларускага вучонага Івана Саверчанкі, прысвечанымі дзяржаўным дзеячам Вялікага Княства Льва Сапегі і Астафею Валовічу. На старонках газеты чытач сустрэўся з драматычным лёсам Льва Сапегі, стваральніка Статута 1588 года, барацьбіта за дзяржаўную самастойнасць Айчыны. Толькі што ў «Бібліятэцы «Голасу Радзімы» выйшла кніжка «Аста-

фей Валовіч» пра выдатнага дыпламата эпохі Адраджэння і Рэфармацыі.

Нават з гэтых кароткіх характарыстык відаць, што постаці Л. Сапегі і А. Валовіча неаддзельныя ад гісторыі Вялікага Княства, што ім належала важная роля ў палітыцы і жыцці магутнай славянскай дзяржавы.

Аднак амаль да апошняга часу, што нам было вядома пра Астафея Валовіча, карыстаюцца па паходжання і гуманіста па адукацыі, патрыёта ды істотнага змагага за свабоду Бацькаўшчыны, які меў дачыненне да многіх важнейшых падзей нашай мінуўшчыны! Усяго некалькі радкоў супердробным шрыфтам у БелСЭ.

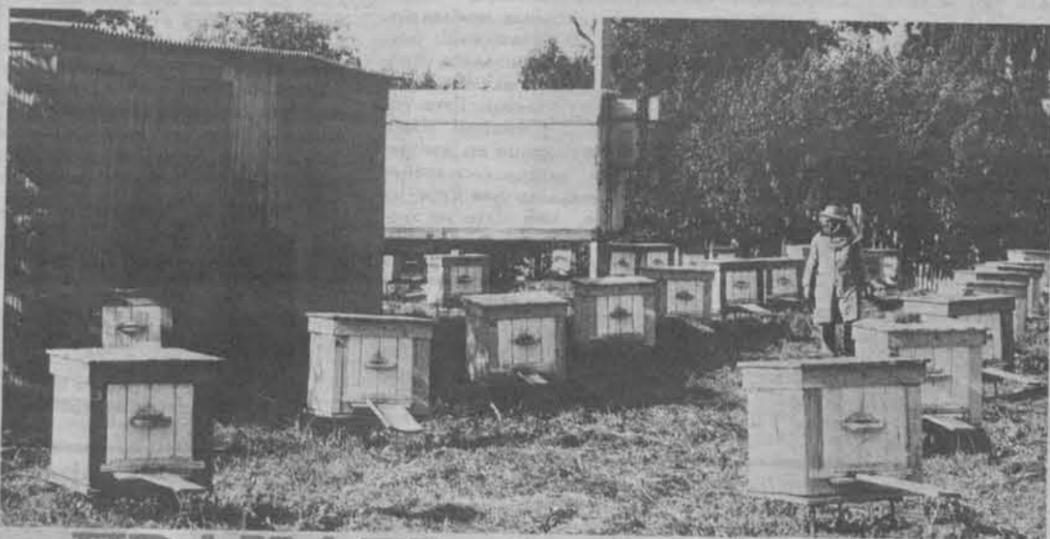
Беларусам сёння дадзена магчымасць перажыць духоўнае адраджэнне, і яны звяртаюцца да сваіх каранёў, загляблююцца ў гісторыю, бо толькі там можна знайсці правільны адказ на пытанні: хто мы, адкуль мы, якія мы! На жаль, не заўсёды жаданне знішчыць белы плямы на карце гісторыі бывае плённым. Часам сустракаемся са звычайнай падтасовакай фактаў і імкненнем прымуціць гісторыю служыць надзённым патрэбам.

Работы Івана Саверчанкі, на мой погляд, пазбаўлены менавіта такіх хібаў, напісаны на падставе ўпершыню прачытаных дакументаў, абаліраюцца толькі на факты і пісьмовыя сведчанні. Пра жыццё Астафея Валовіча раскажаецца ў кантэксце падзей, што адбываліся ў Вялікім Княстве і ўдзельнікам і творцам якіх быў гэты неардынарны чалавек. Ён належаў да эліты сярэднявечнага беларускага гаспадарства, меў дачыненне да зацвярджэння другога Статута Вялікага Княства 1566 года, падпісання Люблінскай уніі, да Полацка-Інфлянцкай (Лівонскай вайны), перамог беларускага рыцарства над Масковіяй у часы гаспадарання Стафана Батуры і іншых падзей. Ва ўрадзе Вялікага Княства А. Валовіч займаў шэраг буйных пасадаў — найвышэйшага пісара, маршалка двора, падканцлера, канцлера і г. д.

Кніжка І. Саверчанкі «Астафей Валовіч» будзе цікавай для кожнага, каго хвалюе мінулае, далёкая гісторыя, хто зведзе горадасць за свой народ і яго справы.

Д. ЧАРКАСАВА.

ЦІКАВА ВЕДАЦЬ



ПРАЦАВІТАЯ ПЧОЛКА

У народзе са старажытных часоў кажуць «працавіты, як пчала». І сапраўды гэтыя малюсенькія стварэнні працуюць надзіва велмі і вельмі многа. Толькі і чуваць над квітнеючымі садамі ці над полем грэцкі бесперапынны гуд — пчолы збіраюць мёд, бессмяротны напітак міфічных багоў, які надаваў ім цудоўдзейную сілу і вынослівасць, а таксама дзіўную працягласць жыцця. Сярод вяскоўцаў да нашых дзён захаваўся паасобны адбіткі пакланення пчолам, ці як іх тады яшчэ называлі, «боскім стварэннем».

У гэтых адносінах характэрны раздзел паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» — «Падгляд пчол». У ім даецца апісанне збору мёду на пасецы галоўнага героя твора Міхала. Прачытаўшы гэта месца паэмы, не можаш не задаць сабе пытання: «Навешта гаспадару патрэбна было на гэты момант збіраць сваіх родзічаў, наладжваць з гэтага выпадку своеасаблівы баль і потым пароўну дзяліць паміж імі мёд?» Ды яшчэ робіць гэта не сам гаспадар, а ягоны брат з адным з гасцей. Аднак на пытанне вядзе нас яшчэ ў родава-абшчынны лад, калі ўсе, у тым ліку і борці, было ў агульным уладанні родаў, і ўсё здабывае і сабрае, таксама і

мёд, дзялілася паміж членамі роду. І як гэта ні дзіўна, такі архаічны звычай змог захавацца ў асяроддзі панямонскіх беларусаў аж да канца XIX стагоддзя і пад пяром Я. Коласа перарос у высокамастацкую карціну аднаго з самых светлых помнікаў нягледзячы на сялянскага жыцця.

Болей таго, у Статуте Вялікага княства Літоўскага за 1588 год у раздзеле дзесятым ажно чатыры артыкулы прысвечаны борцям, бортным дрэвам і самім пчолам. Вось пра што там гаварылася: «Хто б пашкодзіў чужое бортнае дрэва з пчоламі, хвою ці дуб, ці іншае бортнае дрэва, корань ля зямлі падсек, ці хто-небудзь ненарокам выпадкова пашкодзіў, той за кожнае дрэва з пчоламі павінен будзе заплаціць па дзве капы грошай, а за пашкоджанне дрэва без пчол — капу грошай, за прызначанае пад борць дрэва — паўкапы грошай. А хто б каго сілаю, прымуова выцясняў каго-небудзь з зямлі ці з адвечных уваходаў ці таксама зладзейскім памерам абсек ці падпаляў бортнае дрэва, ці адзнакі высек або агнём выпаліў і гэта было даказана, тады павінен заплаціць гаспадару за борць з невыбраным мёдам — тры рублі грошай, за дрэва бортнае, у якім раней пчолы былі, хоць яно і без пчол,

але пашкоджанае — па дзве капы грошай, за вырабленае на борць дрэва, дзе пчол яшчэ не было, — капу грошай, а за ствол без борці, колькі б іх ні пашкодзіў, — за кожны па паўкапы грошай» (артыкул 13). А вось пра што гаварылася ў артыкуле 14: «Калі хто-небудзь выдраў у каго-небудзь іншага пчол з невыбраным мёдам, але дрэва не пашкодзіў, то абавязаны заплаціць за кожную пчаліную сям'ю дзве капы грошай. Калі б хто ў каго ля дома, ці на пчалініку, ці ў лесе на дрэве, з вулля ці са зробленага для іх дупла пчол выдраў ці з вуллем разам забраў і даказалі капою («капа» — не толькі грашовая адзінка, але і суд, «копны суд», калі на каго падала падазраенне, то на суд збіраліся прадстаўнікі некалькіх блізкіх населеных пунктаў, каб на ім вырашыць неадкладны надзённы пытанні, у тым ліку і аб пакаражы пчол. Так з архіўных дакументаў вядома, што ў в. Чухава Пінскага раёна (сучасны падзел. — А. Н.) у 1646 годзе збіралася «капа» ў лютым, каб разгледзець справу аб пакаражы пчол з пасекай бацюшкі, які жыў у суседняй вёсцы Новы Двор) ці якім следствам, тады павінен заплаціць тры

(Працяг на 7-й стар.).

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ ТРАГЕДЫЯ ВАЧЫМА АЎСТРАЛІЙСКІХ ЖУРНАЛІСТАЎ

Выбух на 4-м блоку Чарнобыльскай АЭС у красавіку 1986 года да гэтага часу прыцягвае ўвагу і выклікае трывогу не толькі вучоных, але і ўсіх людзей, якія, улічваючы жудасны вопыт Хірасімы і Нагасакі, усведамляюць, што гэта можа адбывацца на здароўі і лёсах не аднаго пакалення.

Менавіта таму на працягу ўсяго гэтага часу чарнобыльскае гэта не сыходзіць са старонак газет і часопісаў, і дэбаты вакол яе становяцца ўсё больш і больш вострымі, а прагнозы — страшнымі. Трэба адзначыць, што замежны друк з самага пачатку не паверыў нашай статыстыцы і доволі аптымістычным прагнозам савецкіх вучоных. Карэспандэнты з-за мяжы самі ехалі ў «зону», сустракаліся з тымі, хто там застаўся, з эвакуіраванымі і ліквідатарамі, з вучонымі і ўрачамі.

Рабілі свае аналізы і аўстралійскія журналісты, думку якіх мы і прыводзім у гэтым аглядае. Яны супаставлялі іх з вывадамі сваіх урачоў і вучоных і пастаянна трымалі ў курсе чытачоў Аўстраліі, адначасова як бы папярэджваючы і перасцярагаючы іх ад той небяспекі, якую нясе з сабой мірны атам. Увесь гэты час яны спрабавалі сарваць покрывы сакрэтнасці, які так шчыльна ахутваў чарнобыльскую тэму ў былым Савецкім Саюзе.

З самага пачатку і да нядаўняга часу Масква давала адну і тую ж лічбу — усяго толькі 32 смяротныя выпадкі ў выніку аварыі на ЧАЭС. Прычым, амаль усе загінуўшыя належалі да ліку працаваўшых на станцыі ці да каманды ліквідатараў. Больш таго, па іх даных, толькі 100 чалавек атрымалі апраменьванне моцнымі дозамі радыяцыі, і самае цікавае ў гэтым тое, што МАГАТЭ таксама пацвярджаў такую статыстыку.

«Такая заніжаная лічба абсурдная, але яе можна вытлумачыць. КДБ забараніў урачам гаварыць каму-небудзь што-небудзь. Акрамя таго, прадстаў-

нікоў МАГАТЭ яўна ўводзілі ў зман афіцыйныя асобы, якія вялі з імі перамовы, або неват іх перакладчыкі. Толькі з распадам Савецкага Саюза ва ўрачоў з'явілася магчымасць скачоў праўду. Рэальная колькасць ахвяр магчыма ў сотні, а то і тысячы разоў перавышае вышэйпамянёную лічбу, — так карэспандэнт «Уэст Аўстраліан» каменціруе выступленне Уладзіміра Лупандзіна, урача-даследчыка, які займаецца праблемамі «зон» і які выступіў на Міжнароднай канферэнцыі ў Маскве ў красавіку гэтага года.

Каб даказаць гэта, Лупандзін абследаваў 235 былых жыхароў беларускай вёскі Уласы, што знаходзіцца ў непасрэднай блізкасці ад граніцы Украіны непасрэдна ад Чарнобыля. Па яго даных, трыццаць пяць чалавек з ліку пераселеных жыхароў, будучы ў росквіце сіл, якія першапачаткова не адчувалі якіх-небудзь недамаганняў на працягу першых трох гадоў пасля аварыі, памерлі з таго часу ад рака. Астатнія ж пакутуюць у сучасны момант ад энтуцы і сучаснай хваробы і дыябету. Вось такі крок наперад у абнародаванні даных зроблены ў параўнанні з тым, які год назад з'явілася справаздача Міжнароднай камісіі па Чарнобылю, у якой гаварылася, што «колькасць захварэлых пасля катастрофы амаль не павялічылася, а дзеці, на здароўе якіх больш за ўсё ўплывае радыяактыўнае апраменьванне, практычна здаровыя, высокі ж узровень захворванняў нібыта не звязаны з Чарнобылем».

Створаная ААН па ініцыятыве былога СССР камісія аб'ядноўвала 200 урачоў з 25 краін. У яе таксама ўваходзіла сем міжнародных арганізацый, уключаючы Сусветную арганізацыю аховы здароўя (САЗ) і МАГАТЭ. Трэба адзначыць, што каманда зрабіла ўсё магчымае, каб складалася ўражанне, што страты нават ад такой катастрофы, як чарнобыльская, носіць толькі кароткачасовы характар. Аналітыкі вышэйпамянёнай справаздачы сцвяр-

джаюць, што ўсе свае суцэльныя высновы яны зрабілі ў асноўным на неадэкватных даных, прадстаўленых савецкімі медыкамі і вучонымі. У ёй адсутнічае ўлік стану здароўя 100 000 чалавек з 30-кіламетровай зоны і не ўлічваюцца 600 000 мужчын і жанчын, якія прымалі ўдзел у мерапрыемствах па дэзактывацыі забруджанай тэрыторыі. Безумоўна, такая справаздача не магла застацца незаўважанай і не выклікаць занепакоенасці і недаверу як з боку ўрачоў і вучоных, так і з боку ўсяго грамадства.

Магчыма, што абнародаванне гэтага дакумента з такімі неадэкватнымі данымі і было адной з прычын сустрэчы ў Мінску міністраў замежных спраў Беларусі, Расіі і Украіны, якія адзначылі, што нягледзячы на тое, што пасля выбуху на станцыі прайшло шмат часу, нічога не зроблена, каб вызначыць яго прыроду, а таксама даць усеабдымную ацэнку жудасных вынікаў катастрофы. Міністры запэўнілі, што іх урады будуць ўсебакова падтрымліваць навуковае супрацоўніцтва паміж рэспублікамі, а таксама і тыя доследы, якія праводзяцца пад эгідай ААН. Міністры мяркуюць, што сам факт арганізацыі такога даследавання — гэта вельмі важны крок на шляху вырашэння канфлікту, які тычыцца колькасці ахвяр і праблем, звязаных з уплывам радыяцыі на здароўе людзей. Даследаванне ўключае праблему пастаяннай небяспекі пападання радыяактыўных рэчываў у грунтавыя воды і рэкі рэгіёна, таму неабходна выяўленне ўплыву забруджвання на забеспячэнне прадуктамі. Будзе вывучацца і ўплыў Чарнобыля на псіхалагічны стан людзей, якія працываюць у забруджаных раёнах. «Прапановы ўрадаў трох рэспублік аб'яднаць свае намаганні і супрацоўніцтва, а таксама сумесна навуковыя даследаванні можна разгля-

мія, нyrкавая недастатковасць, парушэнні стрававальнага тракту. Вялікая колькасць дзяцей адчувае хуткае стомленне, а ў крыві назіраецца недахоп чырвоных клетак — а гэта ўсё таксама адпавядае сімптомам прамянявай хваробы.

Больш таго, дзеці, а таксама іх бацькі скардзяцца на крывацёк з носу, галаўны боль, парушэнне зроку, ослабленне імуннай сістэмы, што робіць іх адчувальнымі да прастуд і іншых інфекцый. Найбольшую трывогу выклікае павелічэнне выпадкаў раку шчытападобнай залозы. По вопыту Хірасімы і Нагасакі вядома, што на развіццё гэтага віду рака патрабуецца сем-дзесяць гадоў. Выкіды ж на Чарнобыльскай АЭС, вялікая колькасць якіх распаўсюдзілася разам з дажджом на значнай тэрыторыі Еўропы, у 90 разоў перавышаюць колькасць радыяактыўных рэчываў ад бомб, скінутых на Японію ў 1945. У Беларусі ў 1991 і 1992 гадах дыягнаставаны 51 выпадок захворвання ракам шчытападобнай залозы ў дзяцей (і адзін або два выпадкі за год да аварыі).

Нягледзячы на тое, што медыцынская статыстыка амаль не існуе, а таму вельмі цяжка зрабіць якое-небудзь параўнанне, відавочна, што агульны стан здароўя людзей пагаршаецца ва ўсіх без выключэння забруджаных рэгіёнах, а насельніцтва Беларусі, Расіі і Украіны жыць ва ўмовах высокай радыяцыйнай рызыкі. У справаздачах Сусветнай арганізацыі аховы здароўя і Дзіцячага фонду ААН адзначаецца, што сістэма аховы здароўя ў былым Савецкім Саюзе знаходзіцца ў крытычным стане з-за тых шокавых змен, якія перажывае дзяржава на шляху да рынку, а таксама з-за страты сувязей паміж рэспублікамі. Падлічана, што наступныя 18 месяцаў на медыцынскія патрэбы неабходна 550 мільёнаў долараў.

Вось так бачыць нашы праблемы журналісты з найбольш аддаленай ад нас краіны — Аўстраліі. Яны пільна сочаць за статыстыкай, разважаюць і заклапочаны лёсам тых людзей, якіх закранула чарнобыльскае жэра.

Таіса БАНДАРЭНКА.

НАША ІНФАРМАЦЫЙНАЯ СЛУЖБА

ФУНДАМЕНТ ЗАКЛАЛІ. УЗВОДЗІМ БУДЫНАК ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

Апошнім часам рэданцыя атрымлівае шмат лістоў з-за мяжы, у якіх нашы чытачы задаюць пытанні з юрыдычна-прававой сферы адносна замежных суайчыннікаў з Бацькаўшчынай (Я. Дубчонак з Англіі, М. Мадорны з Германіі і інш.), што ў пераважнай большасці выпадкаў падлягаюць пад кампетэнцыю консульскай службы Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь. Прычым, як правіла, нашы карэспандэнты падкрэсліваюць тую акалічнасць, што галоўная цяжкасць для іх — адсутнасць дыпламатычных прадстаўніцтваў Беларусі ў краінах іх пражывання, а значыць, і інфармацыі, а расійскія не спяшаюцца даваць адказ.

Сярод іншых найбольш сустракаюцца наступныя пытанні: Ці можна прыехаць на Радзіму? Якія паперы неабходна мець, каб наведаць Бацькаўшчыну з прыватнымі мэтамі? З кім трэба вырашаць пытанні спадчыны, аліменту і г. д.? Ці можна выслаць на Беларусь пасылкі з новым і ношаным адзеннем, лекамі, харчамі? Якім чынам замежная сям'я можа

аформіць аякуства ці ўсынавіць беларускае дзіця-сірату?

Каб адказаць на гэтыя пытанні, мы звярнуліся ў Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь, Міністэрства замежных спраў, службу АБІР, Міністэрства народнай адукацыі. На грунце кансультацый з гэтымі кампетэнтнымі ўстановамі мы і падрыхтавалі адказ. Праўда, носіць ён абагульняючы характар, бо часам мы не маглі атрымаць яснае і канкрэтнае тлумачэнне. Ды і аб'ектыўна кажучы, сёння нялёгка даць яго. Беларусь толькі закладвае фундамент дзяржаўнага будаўніцтва. Наперадзе вялікая работа ва ўмовах жорсткага эканамічнага і палітычнага крызісу, якая акрамя іншага патрабуе значных фінансавых выдаткаў. Такім чынам:

1. Першага пытання наогул не існуе. Ніхто не можа і не хоча забараніць вам прыехаць на Радзіму. А ніц вам прыехаць — турыстам, па які шлях вы выбераце — турыстам, па службеваму каналу, у складзе грамадскай дэлегацыі, прыватна — залезыць толькі ад вас.

2. Каб наведаць Бацькаўшчыну па прыватных справах, вам трэба мець на руках запрашэнне ад сваякоў, якое дасць падставу атрымаць уязную візу ў пасольстве Расіі, калі няма адпаведнага беларускага.

3. Што тычыцца спадчыны, аліменту і іншых рэчў гэтага зместу, то ўсё гэта знаходзіцца ў полі зроку Белніюркалегіі. Яе адрас: Беларусь, 220100, вул. М. Багдановіча, 70. Спецыялізаваная калегія адвакатаў Рэспублікі Беларусь — Белніюркалегія.

4. Справы, звязаныя з паштовымі адпраўленнямі, пакункамі, іх змесцівам і вагой, у кожнай краіне трактуюцца па-свойму. Таму неабходна існаваць звартацца ў консульствы.

5. Гэта пытанне не зусім ардынарнае. Як нам паведаміў загадчык аддзела сацыяльнай абароны дзяцінства Міністэрства народнай адукацыі Рэспублікі Беларусь Станіслаў Бубен, не існуе сёння нарматыўных актаў, якія рэгулявалі б гэты працэс. Аднак на практыцы ён мае месца. І кожны такі выпадак разглядаецца асобна, пры-

чым з улікам ступені яго складанасці і характару, напрыклад, на які тэрмін афармляецца аякуства. Замежны ўсынавіцель павінен, звярнуўшыся ў консульства ці непасрэдна ў Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь, выправіць неабходныя паперы: 1. Заяву з указаннем прозвішча, імя і імя па бацьку (калі ёсць), адрас, сямейнае становішча, якія бытавыя ўмовы мае, каб даць дзіцяці адпаведнае выхаванне. 2. Медыцынскае заключэнне, якое сведчыць аб стане здароўя заявіцеля, адсутнасці супрацьпаказанняў для выканання абавязкаў усынавіцеля. 3. Заключэнне органаў, якія займаюцца аякуствам, дзе знаходзіцца падзяржэнне наўнасць адэкватных умоў для пражывання дзіцяці і магчымасць з боку усынавіцеля выконваць бацькоўскія абавязкі.

Як бачыць, амаль што ва ўсіх выпадках неабходна звартацца ў консульства, і лепш за ўсё не ў пісьмовай форме, а непасрэдна.

Збіраў інфармацыю
Кастусь ШАЛЯСЦОВІЧ.

ГАРАЧЫ ЖНІВЕНЬ 1991 ГОДА

НА БЕЛАРУСКІХ ДАЧАХ У ГЛЕН СПЭЙ

У Бэлер-Менск — беларускі асяродак адпачынку, які знаходзіцца ў курортным мястэчку Глен Спэй у штаце Нью-Йорк, мы прыехалі ў самы разгар спартыўных спаборніцтваў. І адразу паспяшаліся туды, дзе кіпелі спартыўныя страцы. На пляцоўцы было «горача». Хлопцы і дзяўчаты розных узростаў, скрытныя, трэніраваныя, прыгожыя — лічыцца, што амерыканцы з павагай ставяцца да свайго здароўя і знешняга выгляду, умеюць адпачываць, — спаборнічалі ў самых розных відах спорту, атрымліваючы ад гэтага, сама бачыла, вялікае задавальненне.

Балельшчыкі, якія не змоглі ці не захачелі сёння ўдзельнічаць у спаборніцтвах, абляпілі пляцоўку і крыкамі падбадзёрвалі і без таго азартных ігракоў.

— Вунь, бачыш, Юрка Кіпель, Віктар Тур, Галіна і Коля Бахары лётаюць з мячом, ты іх ведаеш, — паказала рукой Ала Орса — Рамана, якая прывезла мяне сюды з Нью-Йорка і мусіла паехаць праз колькі хвілін назад. — Верка Запруднік завядзе цябе ўвечары на забавы. Тут гуляюць да раніцы. А калі што якое, то хадзем, пазнаёмлю з іншымі.

Мы падышлі да засланных белымі абрусамі сталаў, якія павыносілі сюды, каб на свежым паветры ў прыемным цяньку са смакам з'есці толькі што зваранай кукурузы і бульбы...

— Прыміце гасцю з Беларусі, — пачала Ала. — Яна журналістка. А гэта Валя Камянікова, Люда Літаровіч, Валя Рагалевіч, Казя Гайшун, Ірына Цупрык. Пакажыце і раскажыце, як мы тут адпачываем.

Але паказваць і раскажыць цяпер, я зразумела, не было часу. Жанчыны спыталіся прыбраць са сталаў, моладзь пабегла да басейна, каб асяжыцца перад вяртаннем мерапрыемствам.

Ірына Цупрык завяла ў прызначаны мне пакойчык, уручыла ключ, загадзя папрасіўшы прабачэння за яго непразентабельнасць, бо цяпер сезон і ўсё лепшае занята.

Пакой і сапраўды быў сціплы. Па ўсім было відаць, што ў гэтым старым будынку пастаянна не жыўць і гаспадары яго не надта замужныя людзі, бо многае тут даўно патрабуе рамонт і абнаўлення. Дарчы, Ірына Цупрык размясцілася ў такім самым пакойчыку разам з дачкой і дзвюма ўнучкамі. Цеснота, канешне. Але ж днём у пакой ніхто не сядзіць, ідуць у лес, на рэчку. А крывіды тут сапраўды прыгожыя і вельмі-вельмі нагадваюць беларускія. Нейкая сціпанасць, засяроджанасць прыроды адчуваецца ў гэтым кутку амерыканскай зямлі. І дрэвы тыя самыя, што ў нашым лесе, і кветкі тыя самыя, і неба тое самае, вось толькі паветра больш гарачае, напоенае цяплом, хаця і ў гарах. Тыя з землякоў, хто жыве ў вялікім горадзе, дзе шумна і

тлумна, такім як Нью-Йорк, скажам, асабліва цяжыя магчымаць адпачыць на ўлонні прыроды. Напэўна, менавіта старэйшае пакаленне, што вырасла ў вёсках, якія стаялі сярод густых бароў і запаведных лясоў, адчувае гэтую павязь з прыродай, сваю лучнасць з ёю, сумее без яе. Маладзейшыя, здаецца, іншыя: больш рацыяналістычныя. Яны ведаюць, што дыхаць свежым паветрам карысна. Таму з задавальненнем і едуць у Бэлер-Менск.

Кароткая гісторыя гэтага цэнтру адпачынку беларусаў у ЗША выглядае так: 15 кастрычніка 1962 года нашымі суайчыннікамі, якія пражываюць у штатах Нью-Йорк і Нью-Джэрсі, была заснавана карпарацыя «Рэсорт Бэлер-Менск», якая тады ж і набыла дачную маёмасць «Бэлер» у Глен Спэй і пераназвала яе ў «Рэсорт Бэлер-Менск». Карпарацыя дзейнічала да 1970 года, пакуль не абанкруцілася. На скліканым надзвычайным сходзе сяброў карпарацыі яе маёмасць была перададзена дзіюм беларускім праваслаўным парафіям: святой Ефрасіні Полацкай у Саўт Рыверы і святога Кірылы Тураўскага ў Рычманд Гіл у Нью-Йорку. Рэсорт быў перайменаваны ў «Рэлігійны адпачынаквы цэнтр Бэлер-Менск». Вернікі абодвух прыходаў ахвартна працуюць, каб утрымліваць Бэлер-Менск.

...Ледзь толькі сцягнула, па мяне, як і абцаці, зайшлі Галіна Бахар і Вера Запруднік, каб разам ісці на «забавы». Гэтае «ісці на забавы» пачало ўжо мяне інтрыгаваць. Дзяўчаты прыбралі ўсё роўна, як на баль. Днём апрануты амаль аднолькава — шорты ці джынсы ды просцення кашулька, а тут на кожнай нешта такое мудрагелістае, святочнае. Паціху ў будынку, прызначаным для грамадска-культурных патрэб, які нечым нагадвае наш клуб або Палац культуры, пачынае збірацца публіка. Пэважна ўплываюць сямейныя пары, размяшчаюцца за сталікамі іх дзеці і ўнучкі, дамы і кавалеры. Асабліва цікава глядзець на дзетак і падлеткаў. Адчуваецца, што гэты weekend для іх даволі важная падзея. Апрануты таксама, як і дарослыя, з асаблівай стараннасцю і святочнасцю. Гуляць жа сёння можна колькі хочаш побач з дарослымі, разам з дарослымі. Хоць усю ноч, калі вытрымаеш.

Забавы распачаліся ўручнем прызоў пераможцам спартыўных спаборніцтваў, пасля чаго на сцэну выйшлі музыканты і ўрэзалі для настрою пару мелодый, якія імгненна разварушылі залу, паднялі з месцаў хлопцаў і дзяўчат. Следом загучалі беларускія полькі і вальсы, якія ў нас моладзь звычайна «прапускае», як старамодныя танцы. А тут не, танцуюць разам ды яшчэ дэманструюць сваё ўмельства. Ну, а як грывіну ў цяжкі рок, то я думала, што старэйшыя ад крыкаў сваіх юных нашчадкаў, якімі тыя суправаджаюць скокі, паразбя-

гаюцца ці пачнуць сварыцца. Зноў спакойна.

Здаецца, ужо пад раніцу самыя стойкія выбраліся на рэчку — пакатацца на лодцы, сустраць усход сонца. Так закончыліся забавы, пабыўшы на якіх, я лепш пачала разумець, чаму розныя пакаленні нашых суайчыннікаў — бацькі, дзеці і ўнучкі тут, у Амерыцы, трымаюцца разам адной грамадой. Існуе і дзейнічае няпісаны закон цярыпымасці. Я не хачу сказаць, што ўвогуле тут не існуе сулярэчнасцей паміж пакаленнямі, праблемы бацькоў і дзяцей, але тое, што ўзаемная цярыпымасць збліжае духоўна людзей старэйшага веку і зусім юных, гэта відавочна. Інакш Бэлер-Менск даўно ператварыўся б з месца, куды на забавы ездзіць моладзь, у своеасаблівы дом адпачынку, дачы для пенсіянераў.

Назаўтра з раніцы, калі яшчэ адпачывала большасць з тых, хто прымаў удзел у забавах, я вырашыла зрабіць экскурсію па тэрыторыі Бэлер-Менска. Гідам стаў спадар Міхась Сенька, адзін з дырэктараў рады, якая кіруе цэнтрам адпачынку.

Міхась Сенька — мяккі, інтэлігентны чалавек, якога шануюць тут усе за ягоную самаахвартнасць на карысць беларускай грамады, чалавечую мудрасць і разважлівасць характару. Спадар Міхась добраахвотна ўзяў на сябе абавязкі кухара ў Бэлер-Менску. Занят гэты не дае яму прыбытку, ды і ўвогуле зусім не дзеля грошай узяў тую працу, у адозненне ад савецкіх пенсіянераў, якім ніяк не пражыць на сваю мізэрную пенсію. Спадар Міхась добра забяспечаны, мае пенсію на старасці і плаціць яму яшчэ прадпрыемства, дзе працаваў. Таксама «Фордам» аплачана яго медыцынскае абслугоўванне.

Гатуе М. Сенька смачна, усім падабаецца. Праўда, гэта не азначае, што ён цэлы дзень стаіць каля пліты. У амерыканскіх маркетах можна набыць абсалютна ўсе прадукты-паўфабрыкаты, якія трэба толькі падагрэць ці закіпяціць. Садавіна, гародніна — усяго поўна. Можна з раніцы падскочыць на машыне ў маркет і ўзяць усё свежае. Карацей, гэта зусім не праблема. Тым больш, што ў кожнага ў пакой ёсць халадзільнік, дзе заўсёды запас прадуктаў.

Міхась Сенька раскажаў мне, што цяпер ён на пенсіі і можа цалкам прысвяціць сябе беларускім справам. Хаця і раней, калі працаваў у Форда на канвееры, таксама актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці нашай эміграцыі.

Лёс Міхасы Сенькі шмат у чым падобны на лёс суайчыннікаў, якія мусілі ў канцы вайны пакінуць радзіму, бо за тое, што вучыўся ў час нямецкай акупацыі Беларусі на медыцынскіх курсах у Баранавічах, яму пагражала турма, лагеры. Хаця чалавек быў карысным свайму краю, а прыйшлося

жыць у Нямеччыне, пазней — у ЗША.

— Паглядзіце на нашу капліцу, — запрасіў М. Сенька ў невялічкі домік. — Кожную суботу і нядзелю, падчас сезона, тут адбываюцца Божыя службы. Капліца была асвячона ў гонар Смаленскае іконы Божай маці «Адзігітрыя», пісанай, паводле падання, апосталам Лукою. Тут адбываюцца праваслаўныя і рыма-каталіцкія богаслужэнні.

Дарчы, на спартыўных пляцоўках Бэлер-Менску праходзяць не толькі гульні дзятвы, але і спартыўныя спаборніцтвы больш высокага рангу, у якіх удзельнічаюць беларусы з Амерыкі і Канады. А ў той зале, дзе ўчора ладзіліся забавы, — з'езды і нарады беларускіх грамадскіх арганізацый і ўстаноў.

Асаблівы клопат Міхасы Сенькі — басейн. Тут, сярод лесу, які ўтрымліваецца ў натуральным стане, ён выглядае дзіўнай казкай. Блакітная кафля робіць і ваду блакітнай... Усё як новенькае, хаця існуе ўжо не першы год.

Мой гід цяжка ўздыхае, і мы спускаемся ў службовыя памяшканні басейна, адкуль механічна ажыццяўляецца спуск і падача вады, яе дэзінфекцыя, а таксама награванне да патрэбнай тэмпературы. Абсталаванне паднасілася, трэба рамантаваць; патрэбны грошы, каб нехта дэглядаў усю гэту гаспадарку. Пакуль жа многае трымаецца на энтузіязме асобных людзей.

Пакуль гулялі з Міхасём Сенькам, які знаёміў мяне з Бэлер-Менскам, прачнуліся адпачываючы. Мужчынская кампанія яўна з мэтай пагутарыць ці нешта запытацца наблізілася да нас.

— Дык вы што, у «Голасе Радзімы» працуеце? — расчаравана і адначасова ўстрывожана пацікавіўся адзін з іх.

— Ну і газета... Такое пра нас пісалі, што дасюль камяк у горле. Мы яе не хацелі атрымліваць, назад адпраўлялі. Цяпер да здраднікаў прыехалі!

— Чаго ты накінуўся на чалавек! — абарваў нехта пакрыўджанага і да глыбіні душы абражанага сябра.

— Яна ж маладая. Не яна ж пісала... Хіба не разумееш?

Мужчынам, што прыйшлі пагутарыць, стала неяк няёмка, мне таксама. Адчуваўся: яны шкадуюць, што размова так пачалася. Але я, па праўдзе, была гатовая да такога павароту, хаця, як кажуць, ні сном, ні духам... Прыехала якраз з самымі добрымі намерамі, перакананая ў тым, што палітычная эміграцыя з Беларусі ў пераважнай сваёй большасці — ахвяры савецкага рэжыму, якія несправядліва былі абвінавачаны ў смяротных грахах перад радзімай.

Але апраўдвацца ў такой сітуацыі, нешта тлумачыць людзям, якія і сапраўды павінны адчуваць крыўду і боль, не мела сэнсу.

Каб неж згладзіць непрыемны інцыдэнт, пачалі зусім пра

іншае. Пра тое, што ёсць праблема з музыкантамі, якія іграюць у Бэлер-Менску. Уладзімір Бычкоўскі, кіраўнік ансамбля, паскардзіўся, што хлопцы больш ведаюць украінскі рэпертуар, ды і ўвогуле яны ўкраінцы па нацыянальнасці, а сваіх, беларусаў, не адшукаць... Сапраўды, перад нашай эміграцыяй, якая ў вельмі цяжкіх варунках здолела захаваць сваё нацыянальнае аблічча, не рассяцца, не згубіцца і не разгубіцца, паўстаюць у перспектыве даволі сур'ёзныя праблемы. І ў нечым, між іншым, мы ім можам і павінны цяпер паспрыць. Бо надта ж доўга Радзіма адмаўляла ім у дапамозе і элементарным разуменні.

...Развітанне з Бэлер-Менскам і маімі новымі знаёмымі было светлым і шчыліва-сумным. Уладзімір Бычкоўскі сядзеў ля доміка на лаўцы і іграў беларускія мелодыі на баяне. Вакол яго, як быццам на выскавай вуліцы, збіраліся жанчыны, бегалі малыя... Усе гаманілі тут па-беларуску, нават трохгадовы Мацейка, думалі па-беларуску. Момантамі я нават забывалася, што знаходжуся ў Амерыцы.

Пад'ехала машына — трэба было адпраўляцца ў Нью-Йорк. Уладзімір Бычкоўскі зайграў «Беларусачку». І мы з Міхасём Сенькам закружыліся пад знаёмую мелодыю, забывшы нават, што вакол людзі, якія са здзіўленнем глядзяць на гэтыя імправізаваныя забавы.

З машыны паклікалі, і я мусіла, не скончыўшы танца, адравацца ад Міхасы. Той замёр у адразу наступіўшай цішыні, а па добрым яго твары пацяклі слёзы. Аб чым плакаў гэты немаляды, моцнага характару чалавек? Напэўна, засумаваў па Беларусі, адкуль я прыехала, ціха плакаў па сваёй маладосці, па неажыццёўленых надзеях і марях.

Я таксама не магла стрымаць слёз.

Тацяна АНТОНАВА.

ВОСЕМ ДЫПЛОМАЎ З ТАЛІНА

Чарговы дваццаць чацвёрты раз прайшоў традыцыйны конкурс «Мастацтва кнігі» Беларусі і краін Балты. Сёлета — у Таліне. Па ўмовах яго кожная дзяржава прадстаўляла 15 назваў кніжнай прадукцыі і тры назвы выўленчых ці мініяцюрных выданняў. Прысуджалася 25 дыпламаў за кнігі і 5 — за лепшыя ўзоры выўленчай прадукцыі.

Беларусь атрымала 8 дыпламаў. Лаўрэатамі конкурсу сталі зборнік беларускіх народных казак «Хітравы свету не будзеш» (мастак Т. Беразевская) і аповесць Д. Фінемара «Сказ пра Робін Гуда» (мастак А. Шэвераў), выпушчаныя выдавецтвам «Юнацтва»; кніга К. Тарасава «Памяць пра легенды. Постаці

беларускай мінуўшчыны» (мастакі А. Александровіч, І. Дзяжкоўскі, П. Семчанка, выдавецтва «Полымя»); драматычная паэма М. Ароцкі «Судны дзень Скарыны» (мастак М. Купава) — яна пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура»; даследаванне І. Юхо «Крыніцы беларуска-літоўскага права» (мастак В. Латышаў), «Супрематическая азбука» А. Кітаевай (мастак А. Кітаева), насценны каляндар «Беларускія абразы» (ук-

ладальнік Н. Высоцкая, мастак А. Свірыдава) — усе выпушчаны выдавецтвам «Беларусь» — і мініяцюрнае вы-

данне М. Багдановіча «Мае песпі (укладальнік Л. Смолі, мастак Г. Грак, Беларускае таварыства «Кніга»).

НЕ МАЎЧЫЦЬ ДАЎНІНА

Дзве экспазіцыі прывабліваюць увагу наведвальнікаў Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі. Адна з іх пад назвай «З калекцыі князя Паскевіча» прапанавана са збору Гомельскага абласнога краязнаўчага музея. Другую — «Старажытна-

беларускі іканапіс і рэдняя кніга на Беларусі» — падрыхтавалі гаспадары сумесна з Дзяржаўнай бібліятэкай Рэспублікі Беларусь. Ёсць яшчэ адна магчымаць далучыцца да нашай багатай гісторыі, у многім зразумець, як жылі мы раней.

ІГРАЕМ «ДЗІЦЯ ВІФЛЕЕМА»



У канцы мая тэатр-студыя кінаакцёра ў Мінску запрасіў глядачоў на чарговую прэм'еру. Публіка сабралася багемная, прыбліжаная да тэатральных колаў, паправавальная і даволі скептычная. Ішла не проста на прэм'еру, а на «Таццяну Мархель», вядомую артыстку, а таксама «на не менш вядомы дуэт бацькі і сына Пузыняў», якія, як было абвешчана, удзельнічаюць у спектаклі і іграюць на народных інструментах. Канешне цікава-сці дабаўляла і імя рэжысёра Мікалая Пінігіна, які зарэкамендаваў сябе папярэднімі пастаноўкамі, асабліва «Тутэйшымі» Янкі Купалы, што сталі з'явай у культурным і грамадскім жыцці Беларусі.

І вось дзея распачалася. На вачах у глядача двое акцёраў расклалі батлейку, з аднаго боку каля яе прымасціліся музыканты, а з другога — падышла жанчына, апранутая ў народныя строі, якая па задуме павінна была ўвасабляць асобу, што кіруе ўсім гэтым батлеечным прадстаўленнем. Яна расказвала прысутным пра шлях Хрыста: як ён нарадзіўся, хрысціўся, пра яго справы, учынкi, смерць і ўваскрэсенне, спявала беларускія народныя абрадавыя песні, а на сцэне разыгрывалася традыцыйнае батлеечнае прадстаўленне, дзе ўдзельнічалі цар і яго верныя служкі, усемагутная смерць...

Гэты кароткі ўвогуле спектакль (усяго 40—45 хвілін), мала падобны на драматычнае дзеянне, як бы збыткі нават сталічных знатакоў, якія ўсяго пабачылі. Рэжысёр-пастаноўшчык М. Пінігін. Спектакль, які вы ўбачылі, я думаю, не будзе збіраць вялікую аўдыторыю, ды ён і не разлічаны на яе. На прафесійнай сцэне ўпершыню зроблена спроба ажыццявіць такое сінтэтычнае відэаігравае, рэканструюваць сродкамі сучаснага мастацтва такую з'яву нашай на-

цыянальнай культуры, як батлейка. Я нават скажу: тое, што вы ўбачылі, вельмі ўмоўна можна назваць спектаклем. Хутчэй гэта культурная акцыя, адраджэнцкая. Мы хацелі ажыццявіць даволі дзёрзкую ідэю — спалучыць хрысціянства прываслаўнае, якое ёсць у батлейкі, з прастанародным поглядам на яго. Адначасова, спалучыўшы паганскае ўяўленне пра свет з праваслаўным хрысціянствам, скажаць, што гэта амаль адно і тое ж — у сэнсе не канфесіянальных ці там царкоўных рэлігійных уяўленняў, а ў сэнсе паззіі. Я лічу, што язычніцтва стала з цягам часу проста паззіяй народа, а ніякай не верай. А ў беларусаў язычніцтва займае даволі значнае месца ў светапоглядзе.

Для інфармацыі: літаратурнай асновай дзеі «Дзіця Віфлеема» стала Евангелле ад Мацея (Беластоцкае выданне) і арыгінальнае прадстаўленне батлейкі былога Віцебскага павета, а таксама малітваў, народных песень Смалевіцкага раёна, якія запісала ад сваёй маці і выконвае артыстка Таццяна Мархель.

Як вы зразумелі, небанальнае тое відэаігравае, прэм'ера якога адбылася на сцэнічных падмоствах, разлічана на паказ якраз не ў тэатры. Батлейку ігралі, як вядома, на кірмашах, у вязкавай хаце, проста на лузе. Батлейка была вельмі кампактнай, уся змяшчалася ў невялікія скрыні. А акцёры лёгка маглі рухацца, вандраваць па ўсёй Беларусі.

Адпавядае традыцыі і «Дзіця Віфлеема». Гэты своеасаблівы мана-спектакль артысты мяркуюць паказаць у навучальных установах, проста недзе на вуліцы ў горадзе ці ў вёсцы, там, дзе ёсць блізкі кантакт з глядачом.

Таццяна АНТОНАВА.

НА ЗДЫМКУ: сцэна з пастаноўкі «Дзіця Віфлеема». Артысты Ю. КАЗЮЧЫЦ, Таццяна МАРХЕЛЬ, Уладзімір і Аляксандр ПУЗЫНІ.

Фота В. СТАВЕРА.

КНІГІ НАШАГА ЗАМЕЖЖА

Кнігі і перыядычныя выданні, выпушчаныя ў замежных краінах прадстаўнікамі беларускага замежжа, экспануюцца на выставе ў Дзяржаўнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь імя У. І. Леніна. Сярод іх

кнігі М. Сяднёва, А. Салаўя, К. Акулы і іншых аўтараў, «Англіска-беларускі слоўнік» і «Маленькі маскоўска-беларускі слоўнічак фразеалагічны і прыказкаў» Я. Станкевіча, даследаванні Л. Гарошкі «Паходжанне чалавека ў святле сучасных знаходак», «Навука і рэлігія», альбом У. Шнэка «Беларуская краёвая абарона: уніформа і адзнакі», фальклорна-этнаграфічныя выданні «Чатыры ўрачыстасці» А. Варлыгі, яго ж «Забавоны»...

ФЕСТИВАЛЬ ЮНЫХ ТАЛЕНТАЎ

Трэці рэспубліканскі фестываль юных талентаў «Сымон-музыка», што прайшоў на радзіме Якуба Коласа, быў асаблівы. Ён прысвячаўся 110-й гадавіне песняра і 25-годдзю з дня адкрыцця першага філіяла музея народнага паэта ў Смольні. Цяпер іх тры (яшчэ ў Акінчыцах і Альбуці). Другі дзень фестывалю так і пазначаўся ў праграме: «Слова пра Коласа». Урачыстасць адбылася на сядзібе ў Смольні. Тут пасля вяртання з мінскага астрага жыву паэт, тут у 1912 годзе ён упершыню сустрэўся з Янкам Купалам. У Смольні Колас абдумаў і пачынаў пісаць паэму «Сымон-музыка».

Прыехалі госці з Мінска — радзія Якуба Коласа, навукоўцы, пісьменнікі, дзеячы мастацтва... Пра дзейнасць філіяла расказала дырэктар Літаратурнага музея народнага песняра Зінаіда Камароўская. Выступіў сын Якуба Коласа, заслужаны работнік культуры Беларусі Даніла Міцкевіч. Народны артыст Рэспублікі, кампазітар Анатоль Багатыроў прыгадаў свае сустрэчы з Якубам Коласам, расказаў, як ён пісаў оперу «У пушчах Палесся» лаводле аповесці «Дрыгва».

Юных выканаўцаў віталі, гаварылі цёплае слова пра незабыўнага песняра пісьменнікі Максім Лужанін, Анатоль Варцінскі, Уладзімір Паўлаў, Барыс Сачанка, работнікі мінскіх музеяў.

З надзвычайнай увагай слухалі прысутныя выступленне міністра замежных спраў Беларусі Пятра Краўчанкі. У Смольні ён прыехаў адразу ж пасля вяртання з Ташкента, дзе браў удзел у нарадзе кіраўнікоў СНД. Шаноўны госць, у прыватнасці, сказаў: «У Ташкенце знікаюць назвы многіх вуліц. Але ёсць упэўненасць, што вуліца Якуба Коласа будзе існаваць. Мы павінны рабіць усё магчымае, каб слава пра такіх людзей разыходзілася па ўсім свеце».

Затым сваё майстэрства паказалі юныя артысты — музыканты, спевакі, танцоры. А назаўтра пераможцаў фестывалю чакалі ўзнагароды ў Доме культуры калгаса «Нёман», дзе адбыўся заключны канцэрт.

Сцяпан ІВАНЧЫК.

НА ЗДЫМКУ: выступае сын Якуба Коласа Даніла МІЦКЕВІЧ.

Фота В. САВІЧА.



ПРАЦАВІТАЯ ПЧОЛКА

(Працяг.)

Пачатак на 4-й стар.)-рублі грошай, за выключэннем таго, каго злавілі з пакаража, такога, як зладзец, павінны прыгаварыць да смяротнага пакарання (падкрэслена мною.—А. Н.). А калі хто ў чым-небудзь лесе на ўмысна пасек і мёд выбраў, той за гэта павінен заплаціць шэсць рублёў грошай».

Як бачым, вельмі строга ахоўваліся правы людзей, якія валодалі борціямі, і з другога боку, вельмі суровым было пакаранне за разбурэнне борцяў ці пакаражу пчол. бо тры ці шэсць рублёў — гэта занадта вялікія грошы для таго часу, а таго, каго злавілі на месцы злачынства, чакаў смяротны прысуд. Нічога не зробіш. Нашы продкі жылі па сваіх, патрыярхальных законах, якія ў многім адрозніваліся ад сучасных.

Менавіта на беларускім Палессі (маецца на ўвазе тэрыторыя Беларусі.—А. Н.) узнік своеасаблівы лясны промысел, які, дзякуючы свайму шырокаму распаўсюджванню і велізарнаму эканамічнаму значэнню, прадвызначыў на некалькі стагоддзяў характар развіцця гэтага ляснога краю. Промысел

гэты атрымаў назву борціцтва (ад слова «борць» — штучна выдзёўбанае ў дрэве дупло для пчол). Ён і па наш дзень вядомы ў некаторых усходнеўрапейскіх народаў: усходніх і заходніх славян, літоўцаў, чувашоў, мардвы, якіх на працягу стагоддзяў складаліся вельмі падобныя традыцыі борціцтва.

На Палессі зараз засталася толькі некалькі борцяў, дзе па-ранейшаму жывуць пчолы. А калісьці борцяў было многія тысячы! З-за інтэнсіўнага вынішчэння масіваў ляснага борціцтва агнула на насу борціцтва ў невялікіх лясных вёсачках дажываюць свае дні і атошніа борціцтва, узрост якіх ужо вельмі сталы. Патрэбна адзначаць таксама, што праца борціцтва патрабавала вялікіх практычных ведаў, спрытнасці і немагчымай фізічнай сілы. Борць выло дзёўбвалі задоўга да раення пчолка, часцей за ўсё ў хвойнаму дрэву, на якім борцік узбіраўся пры дапамозе спецыяльнай прылады — лезіва.

Доўгія гадыны даводзілася вісець высока над зямлёю, выдзёўбваючы новую борць, якую потым нярэдка пазначалі спецыяльным знакам. Знакі часта называлі борцічнымі знаменамі. Ва ўладаннях аднаго борціка было па некалькі дзесяткаў борцічных дрэў, а ў некаторых дрэвах знаходзілася па тры, а то і болей борцяў. Такія дрэвы асабліва цаніліся і былі гонарам гаспадара. У Вялікім княстве Літоўскім некаторыя борцікі, у асноўным гараджане і дробная шляхта, аб'ядноўваліся ў асобныя прафесійныя карпарацыі — цэхі, якія мелі ўласныя статуты, знамена і рытуал. Індустрыя борціцтва яго прадукцыя была вельмі развітай, аб чым сведчыць як назва спецыяльнасцей, звязаных з промыслам і перапрацоўкай мёду і воску, так і градацыя паселішчаў і рэгіёнаў, дзе займаліся пераважна борціцтвам.

Майстар-борцік жарыстаўся вялікай колькасцю самых розных інструментаў, якія

дапамагалі яму на ўсіх этапах яго нялёгкай (а падчас і небяспечнай) працы. Некаторыя з іх ён рабіў сам, іншыя купляў у горадзе ці заказваў іх мясцоваму кавалю, цесляру. Усе гэтыя інструменты таксама пазначаліся нейкімі знакамі, якія ўказвалі на прыналежнасць канкрэтнаму борціку. Што датычыць знаменаў на борцях, то «пісьмёны» з'явіліся, магчыма, яшчэ тады, калі ў славян увогуле не было ніякай пісьменнасці. Не выключана, што борцічныя знамена прайшлі шматвяковую градацыю ў сваім развіцці. Гэта сваёго роду сялянская геральдычная сістэма, дасканала разабрацца ў якой пакуль што цяжкавата. Прафесія борціка перадавалася ў спадчыну ад бацькі да сына, якога ён з малых гадоў знаёміў з усімі таямніцамі старажытнага рамства. І на самай справе, каб перасяліцца ў новую борць, здзяйснялася цэлае таямнічае дзеянне — тварба, у склад якой уваходзіла і своеасаблівая інсцэніроўка будучага збору мёду

з заклікамі і замовамі, а таксама апыркваннем настоем з кветак і траў, абкурванне верасам, націранне і г. д. Не даўна, што толькі перад самай смерцю борцікі паведамляў свайму пераемніку самыя глыбокія таямніцы. Ён вучыў яго варажыць і перадаваў свой борціны знак, які амаль заўсёды складваўся са спалучэнняў розных па велічыні і форме трохвугольнікаў, дужак, колцаў, рысчак.

Крыху пазней, калі пачаўся заняпад борціцтва, як мы ўжо адзначалі, у сувязі з вынішчэннем спрадвечных лясоў, у Беларусі пачало развівацца калоднае пчаларства, пры якім дупло для пчол выдзёўбалася не ў жывым дрэве, а ў яго адсечанай частцы, якую і называлі ў народзе калодай або вулеем. Калоды звычайна развешвалі на дрэвах або на спецыяльна прыстасаваных для гэтай мэты падкурах, якія былі прымацаваны да ствала дрэва або стаялі на зямлі. Для абароны вулляў ад мядзведзяў (а іх яшчэ нават на пачатку нашага стагоддзя на Беларусі было даволі многа), выкарыстоўвалі падкуры з убітымі знізу

(Заканчэнне на 8-й стар.)